

HINTALOVON VÁGTÁZTUNK SZÁZADOKON ÁT

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

Egy kedves és szenvedélyes házaspárral, Ladó Máriával és Tóth Ferencsel találkoztam, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának két oktatójával, akik három évtizede gyűjtik a hintalovakat, azok különböző megjelenési formáit, és kutatják kultúrtörténeti vonatkozásait. Számukra a hintaló nemcsak gyermekjáték, hanem generációk hú krónikása, amely megjelenik a képzőművészeti és iparművészeti alkotásokban, az irodalomban, a zenében, a fotóművészetben, sőt, még szakrális ünnepeink szimbolikájában is. A házaspár dunakanyari házában közel 2600 hintalovas tárgy található, amelyből 400 darabot hoztak el Győrbe, a Szent László Látogatóközpontban rendezett kiállításukra. Kérésre személyesen mutatták be a gyűjteményük e kis szeletét, amelyet a karácsonyi kultúrkörhöz kapcsolódóan válogattak össze. Nagy élvezettel hallgattam lelkes tárlatvezetésüket.

Több évszázadon kell végig „vág-tázzunk” ahhoz, hogy a ma ismert hintalovak őseire, előfutáira rábukkanjunk – mondja Mária. E hosszú utazásból négy fontos szakasz emelhető ki.

1. Az ókori játék lovak: már időszámításunk előtt 1200–1000 között megjelentek a kis méretű játékllovak. Ezek harci szekerek elé befogott lovak voltak, vagy olyan lovacskákat, amelyeket – a fejükön található lyukba befűzött kötéllal – mozgathattak a gyermekek. 2. A bot-ló, a vesszőparipa: ezek a játékszerek már i. e. 400-tól felbukkantak Perzsiában, az antik Görögországban, amelyek egy botra felerősített elnagyolt lófejből álltak.

3. Tolható és/vagy húzható kerek játék lovak, ezeken ültek a lovagkorban a felnőttek harcait utánzó

Ladó Mária és Tóth Ferenc három évtizede gyűjtik a hintalovakat

gyermekek, miközben társaik mozgatták őket. 4. Hintaló: amelyhez a játék ló és a – talpas bölcsőktől kölcsönzött – hintatalp bátor társítása vezetett el. Ki gondolná, hogy az első, fennmaradt, 1610-re datált hintalovat az ismeretlen mester terápiás céllal készítette a későbbi I. Károlynak, Anglia, Írország és

Skócia majdani királyának, mozgáskoordinációja javítására. Ez a hintaló ma is látható a Gyermekkor Múzeumban Londonban.

Hogyan kezdődött ez a szerelem a hintalovak iránt? A boldog gyermekkor szerető világába röpít vissza minket Ferenc, ezen belül is az édesanyja által szervezett szép

karácsonyok múlhatatlan, szakrális, némiképp teátrális világába, amelynek egyikén – láss csodát! – „az ajtónk előtt személyesen maga Jézuska törölte havas cipőjét. Amikor földigérő, fehér ruhában szobánkba lépett, a gyertyák táncoló fényeiben kirajzolódott: egy szánkót húz maga után, rajta az én nagyon várt, büszke-kedves hintalovammal,

benne több hintaló fényképével. S mi, alig néhány óra múlva, már annak a veronai házaspárnak az otthonában voltunk, akikhez örökségként, többek között, a hintalovak kerültek. Ők maguk is gyűjtők: az asszony felhúzható lemezjátékokat, a férfi autómaketteket gyűjt, így megértették szenvedélyünket. Ennek a veronai ménesnek több

Art deco stílusú hintaló

lábaimat kívánó kengyelekkel az oldalán. Nagypám térdepelve, a templom hajóját is betöltő hangján karácsonyi énekkel köszöntötte a vendéget, én kezet csókoltam az áldott jövevénynek, s a következő pillanatban már fapapírom sörényét simogattam, örök barátságot kötve vele. Így érkezett meg gyermekkorom mindennapos játszótársa. Ezt a hintalovat találtam meg évtizedekkel később, gondosan becsomagolva a padláson, amikor apám halála után eladtuk a házat. Természetes, hogy elhoztam magammal.” A legújabb hintalovak megszerzésének története igen kalandos – folytatja Mária. „Veronában az utcán sétálva három hintalovat láttunk meg egy restaurátorműhely kirakatában. Megtudtuk, hogy az apró, javításra váró szépségek az „Álmok háza” nevű magánjátékmúzeumból származtak, amely a közelmúltban, tulajdonosának halála következtében, bezárt. Előkerült a múzeum egykori katalógusa is,

lovát sikerült megszerezniük, többek között a kiállításon is szereplő, art deco stílusú, megnyújtott testű, szinte galoppozó hintalovat.” Hazajöve, a szakirodalmat böngészve vált számukra bizonyossá, hogy valódi kuriózumra bukkantak. A 100 esztendő darab nemcsak hintázni tud, de gazdája a hintatalpba beépített kerekek és a lovaglósár segítségével előre is haladhatott rajta, s feltehetőleg ez az egyedüli, hiánytalanul fennmaradt példány. A gyűjtő élete ilyen, hol szinte ölébe hullik valami, máskor hiába küzd érte. Egyszer szemérmetlenül sokat, máskor nevetségesen keveset kérnek érte. Gyakran elérhetetlennek tűnnek hazai készítésű hintalovak is, mint például az a herendi porcelán lovacska, amelyre kizárólagos amerikai forgalmazási korlát vonatkozott. A falovaknak a szű a legnagyobb ellensége – térnek ki a gyűjtők szenvedélyük kevésbé ismert velejáróira. Nagy gondot fordítanak

ezért a beszerzés körülményeire, a folyamatos védelemre és szükség esetén, kezeléssel védik meg tárgyaikat a farontó bogarak károsításától. Hintalovaik okán meg kellett tanulniuk eligazodni a faanyagok világában is. Az egyik falovacska könnyű, mint a papír, a másik mintha ólommal lenne tele. Az egyiket balsafából készítették, a másikat tikfából. Leggyakrabban többféle faanyagot használtak a mesterek: nagyobb szilárdságú, keményebb fából készültek a ló lábai és a hintatalp, míg a ló testét és fejét puhább, könnyebben faragható fából alakították ki. A hintaló testét boríthatja szőr vagy papírmasé, amit papírszuszenzió és ragasztó összekeverésével készítenek. Sőt, maga a teljes lótest is készülhet papírmaséból. A valóban hintázásra szolgáló 80–100 játékszeren kívül Mária és Ferenc gyűjteménye az élet legkülönbözőbb alkalmaihoz köthető, eltérő művészeti ágakba sorolható hintalovas műtárgyakat is tartalmaz. Ezek közül válogatva, a győri kiállításukon például bemutatották, hogyan gazdagíthatja a hintaló motívum a család karácsonyi asztalának ünnepi terítékét, s az elengedhetetlen mézeskalács-kínálót. Az I. világháború lezárásának centenáriumaéhoz kötődően

Herendi porcelán hintaló

pedig felidéztek, hogy milyen fontos szerepet játszottak a képeslapok, s különösen a hintalovas képeslapok. A kapcsolattartás fontos eszközei voltak ezek, amelyeken különböző kódolási trükköket használtak a frontkatonák, hogy beszámolhassanak valós helyzetükről. Hintalovas karácsonyfadíszeknek csak töredékét hozták el a kiállításra. Igyekeztek úgy válogatni a gyűjteményükből, hogy minél többféle anyagból készült lovacska kerüljön bemutatásra. Vannak köztük aranylemezből, ezüsből, kristályból, üvegből, szappanból, viaszból és mézeskalácsból, növények magvaiból, tengeri szivacsból stb. készültek. Van, amelyet horgoltak, amelyet hímeztek vagy varrtak. Mindegyik szép kézműves remek.

Érdekesek az egyensúlyozó, ún. balansz játéklovacsák, melyek elkészítését precíz számítás előzte meg, hogy pontosan meg tudják határozni, hogy mekkora ellensúly kell ahhoz, hogy a mozgásba hozatalt követően hosszú percekig hintázzon a lovas.

A kiállítás legkisebb darabjai az alig 1 cm-es kínai bronzöntvény lovacsák, amelyeket eredetileg egy vállkendő szegélyére fűztek volna fel nagy mennyiségben.

A lovaglásra is alkalmas játékszer hintalovak többsége hagyományosan fából készül, s ha alaposan megnézzük, látjuk, hogy nem egy darabból faragták őket. Gyűjteményük egyik kedves darabja például Redveske – aki kivételesen nem szerepelt a győri kiállításon –, egy ma már megkopott festésű, hajdani lószőr sörényét és farkát jórészt elvesztett hintaló. Ebben az állapotában azonban jól látható és bemutatható, hogy a ló közel 30 darabból lett összeépítve, majd kifaragva, de még a szálirányt is úgy választották meg, hogy az is a stabilitást szolgálja. A

Fotó- és képeslapok az I. világháború időszakából, a katonai cenzor bélyegzővel

hintalovak faragása maga is nagy változatosságot mutat. Többnyire a lovagló gyermekek testi épségét és biztonságát figyelembe vevő funkcionalitás vezérli a faragókat. Akadnak azonban olyan kivételek is, amelyek a lovak valóságához ábrázolására törekednek. Ilyen például az a mezőhegyesi hintaló, amit idősebb Csanádi István, a lótenyésztés legendás alakja készített fiának 1955 karácsonyára, s amely a gyűjtőknek az Iparművészeti Múzeumban került kiállításra. Gyönyörű műalkotás ez a fából faragott vágtagó ló, már a méretei is kitérnek, 1,6 m hosszú és 40 kg, amelyet kovácsoltvas tartóállvány rögzít a hintatalphoz, bőrszerszámozása pedig megszólalásig élethű.

Farkas Árpád erdélyi költő szerint a lószerelem is mindig hintalóval kezdődik: „a bölcsőből kiringott gyermek már nyargalni szeretne, ha valamelyest megmozdul benne a vér”. Amennyiben a hintaló jó társra talál – teszik hozzá a gyűjtők –, gazdáját az Óperenciás-tengeren túlra is elrepíti, s felnőttként is visszavisz gondtalan gyermekkorunk boldog éveibe. Egy olyan érzékeny, csodálatos teremtmény, amely legszemélyesebb üzeneteinket tudja közvetíteni.

A hintaló-kultúrtörténet szociológiai, társadalomtörténeti vonatkozásai is helyet kaptak a kiállításon. E játékszerre évszázadokon keresztül csak a tehetős családok tudtak szert tenni, így vált ekkor a jólét, a gazdagság egyik szimbólumává. S aligha véletlen, hogy hintalovon láthatjuk XIII. Alfonz spanyol királyt, II. Erzsébet angol királynőt, valamint Habsburg Ottó trónörökösét is. Napjainkban a játékszerpiacon egyszerre vannak jelen az olcsó, gyakran giccsbe hajló, sorozatgyártott példányok, és a művészi színvonalú, design hintalovak. Mária és Ferenc számára nemcsak kedves-szép tárgyak birtoklását és megőrzését jelenti a hintalógyűjtés, hanem tudományos elemzést is, hiszen a hintalovak megjelenési formája, díszítése, felszerszámozása minden időben tükrözte a lovak gazdasági szerepét, a lótenyésztéssel kapcsolatos szokásokat, a technika és technológia fejlődését, a társadalom aktuális állapotát, a mindenkori ízlés és a divat alakulását. A hintaló az európai kultúrtörténet szerves része, a régi korok társadalmi viszonyainak hű tükré. ■

Fotó:
Héjj Botond,
Tóth Ferenc